

демократичного українського суспільства. Проведено діагностику ієрархії і значущості професійних якостей учителя біології серед студентів третього курсу природничого факультету ЖДУ, які необхідні для належної організації позакласної еколого-натуралістичної роботи з учнями основної школи. Дані опитування засвідчили, що в першу чергу повинні бути сформовані такі якості: любов до справи й дітей, інтерес до педагогічної діяльності, вимогливість, ініціативність, об'єктивність, справедливість, загальна ерудиція тощо. Розкрито особливості розвитку цих якостей у процесі підготовки студентів у вищому навчальному закладі при допомозі екологічних тренінгів. Ми вважаємо, що належному формуванню і розвитку професійно-значущих якостей майбутніх учителів біології сприяє використання у навчальному процесі екологічних тренінгів.

Подальше дослідження проблеми вбачається нами у вивченні рівня сформованості професійних якостей майбутніх учителів біології до здійснення позакласної еколого-натуралістичної роботи з учнями основної школи.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Зязюн І. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія. – К., Віпол, 2000. – 340 с.
2. Макаренко А.С. С любовью и тревогой. – К.: Изд-во Укр. с.-х. акад. 1989. – 480 с.
3. Професійно значимі якості. [Електронний ресурс] Режим доступу. - <http://www.readbookz.com/book/172/5427.html>
4. Савченко О.Я. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції "Підготовка педагогічних кадрів до роботи в умовах нової структури і змісту початкової освіти". – Полтава, 2001. -148 с.
5. Сухомлинський В.О. Роль особи вчителя в духовному житті колективу та особистості // Вибрані твори: В 5-ти тт. – К., 1976. - Т. 1. – 520 с.
6. Табачек І. Особистість вчителя: філософсько-педагогічний екскурс // Мультиверсум. Філософський альманах. – К.: Український центр духовної культури, 2004. – Випуск 42. – С. 196 – 207.
7. Танська В.В. Підготовка майбутнього вчителя біології до екологічної освіти старшокласників: Дис. ... канд.пед.наук: 13.00.04. Житомир. 2006. – 278 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТРА

Сорочинська Оксана Андріївна - асистент кафедри зоології Житомирський державний університет імені Івана Франка.

Коло наукових інтересів: професійна освіта, позакласна еколого-натуралістична робота.

ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД У ВИВЧЕННІ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ ТЕХНОЛОГІЙ

Ірина ЦАРЕНКО

У статті зроблено спробу проаналізувати переваги діяльнісного підходу у вивченні студентами курсу «Технологія приготування страв» над традиційними моделями навчання, а також обґрунтувати необхідність змін цільових орієнтирів цієї дисципліни, які реалізуються через проектну технологію.

The benefits of the activity approach in students studying of the course «Technology of meal cooking» over the traditional models of learning, and justify the need for change goals of this discipline, which are realized through the project technology, are attempted to analyze in the article.

Розвиток сучасної конкурентоспроможної економіки ставить підвищені вимоги до загальноосвітньої галузі «Технології», метою якої є формування і розвиток у школярів проектно-технологічної та інформаційно-комунікаційної компетентностей для оптимальної реалізації їхнього творчого потенціалу і соціалізації в суспільстві. Водночас, професійна підготовка майбутніх учителів технологій до практичної діяльності повинна мати випереджувальний характер і спрямовуватися на потреби різних галузей народного господарства у кваліфікованих кадрах, зокрема робітничих професій. Цього вимагають як соціально-економічні реформи в Україні, так і перспективні напрями розвитку педагогічної науки. Адже якісна підготовка висококваліфікованих учителів технологій не лише позитивно впливає на формування проектно-технологічної компетентності учнів застосовувати вміння та особистий досвід в предметно-перетворювальній діяльності, а й забезпечує їх трудове виховання і вчасне професійне самовизначення в умовах профільного навчання.

Зазначене актуалізує як загальну проблему оптимізації співвідношення теоретичного і практичного компонентів професійної підготовки студентів за напрямом 6.010103 Технологічна освіта, так і конкретні питання педагогізації змісту фахових дисциплін, уточнення цільових орієнтирів і вибору технологій навчання [7].

Метою статті є вдосконалення проектної технології навчання студентів кулінарній обробці продуктів харчування (нормативна дисципліна «Технологія приготування страв» циклу фундаментальної, професійної та практичної підготовки) на основі посилення практичного (діяльнісного) компоненту у змісті навчання.

Проведений нами науково-педагогічний аналіз показав, що значний внесок у формування сучасного змісту загальноосвітньої галузі «Технології», яка входить до Державного стандарту базової і повної середньої освіти, зробили О. Коберник, В. Мадзігон, Н. Матяш, В. Сидоренко, Д. Тхоржевський, Г. Терещук та багато інших вчених. Головним напрямом реалізації оновленого змісту цієї галузі є проектно-технологічна діяльність, в якій поєднуються та інтегруються всі види діяльності сучасної людини (творчий задум, вибір необхідних матеріалів і засобів, розробка технологічної картки, перетворювальна діяльність, готовий продукт) [6]. Крім цього, уроки технологій у загальноосвітніх навчальних закладах мають базуватися на практичній діяльності учнів, а засвоєння теоретичного матеріалу доцільно проводити під час практичних робіт, не витрачаючи на це окремого навчального часу. Проте, не виключається можливість проведення одиничних уроків засвоєння нових знань, під час яких вчитель може подавати навчальний матеріал модуля або його окремої частини [4; 5].

На нашу думку, переорієнтація шкільного предмета «Технології» не лише на практичну діяльність учнів, а й на підготовку їх до життя, на формування таких цінностей особистості, які допоможуть стати успішними у виборі свого життєвого шляху, зумовлює потребу у відповідних змінах змісту професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів технологій. Високопрофесійні педагогічні фахівці мають навчитися належним чином організовувати навчально-виховний процес і спрямовувати його на реалізацію завдань трудового навчання в загальноосвітньому закладі, що вимагає педагогізації фахових дисциплін у вищому навчальному закладі.

Моделлю традиційного навчання фаховим дисциплінам у педагогічному вищому навчальному закладі є засвоєння на лекціях, практичних заняттях і в процесі самостійної роботи студентів «готових знань», які здебільшого не пов'язані (або мало пов'язані) з практичною діяльністю. В основному – це інженерні знання, які застосовуються під час виробництва готового продукту чи у процесі створення технічних об'єктів. Тому, незначні зміни в методиці навчання фаховим дисциплінам не стосуються діяльності засвоєння як механізму всіх надбань майбутнього вчителя, котрі визначені цілями навчання. Відповідно, фахові (інженерні) дисципліни в педагогічних вищих навчальних закладах повинні вивчатися не ізольовано від фахових методик, а в тісному взаємозв'язку з ними.

Знання необхідні вчителю технологій не для їх накопичення (щоб бути ерудованим в різних галузях науки), а для застосування у майбутній професійній діяльності. Тому, основною метою опанування фахових дисциплін має бути формування вмінь використовувати знання у конкретній виробничій ситуації (майбутній педагогічній діяльності).

Доцільно зазначити, що більшість теорій навчання дають відповідь на питання «як навчати?», тільки діяльнісна теорія може дати однозначну відповідь на питання «для чого навчати?». Цією теорією передбачається, що цілями навчання є не заучування і запам'ятовування знань, а формування вмінь діяти у конкретній ситуації, коли знання є засобом навчання діям.

Діяльнісний підхід у навчанні спирається на праці Л. Виготського, П. Гальперіна, Д. Ельконіна, А. Леонтьєва, С. Рубінштейна, Н. Талізінної та інших відомих учених, які перетворили його в цілісну теорію навчання. Водночас, П. Гальперіном розроблялася теорія поетапного формування розумових дій [3]. Але, ми цілком погоджуємося з Г. Атановим у тому, що не слід переоцінювати роль теорії поетапного формування розумових дій студента

у той час, коли вона визначає лише механізм, а не методологію [1, 57-76]. Тобто, у практичній діяльності спочатку засвоюються знання без належної мотивації, а згодом студентів намагаються навчити застосовувати їх (наприклад, фахові дисципліни вивчаються у III-VI семестрах, а методика їх викладання – у V-VI семестрах).

На нашу думку, для подолання цих суперечностей необхідно уточнити цільові орієнтири вивчення фахових дисциплін, які мають відбивати практичну спрямованість відповідних курсів на майбутню педагогічну діяльність, та використати елементи діяльнісної теорії навчання в проєктній технології, котра є домінуючою за напрямом підготовки студентів 6.010103 Технологічна освіта.

Таким чином, з точки зору діяльнісного підходу два послідовних завдання педагогіки (передавання знань і формування вмінь їх застосовувати) замінюються одним – набути знань одночасно із засвоєнням способів дій з ними. Адже, засвоєне знання – це знання, яке перетворене у розумову дію: спочатку з'являються об'єкти і поняття, які перетворюються унаслідок взаємодії, потім вони (предметні знання) обробляються (студент ними оперує) і з'являються вміння (засвоюється спосіб дій). На практиці виконання студентами цього завдання може бути реалізовано у вигляді розв'язання ситуаційної задачі, складання технологічної картки чи схеми, виготовлення деталі тощо. Разом з цим, зміст навчання доцільно розглядати не тільки як систему знань, а як чітко визначену систему дій, що є важливим під час педагогічного проєктування діяльності самого викладача [2, 14-96].

Для прикладу в загальних рисах розглянемо організацію навчального процесу з курсу «Технологія приготування страв» під час опанування теми «Страви і вироби з борошна» (змістовий модуль «Загальні поняття про харчові продукти та основи приготування страв») з урахуванням необхідності формування у студентів системи дій, спрямованих на майбутню професію вчителя технологій.

На лекційних заняттях розглядається такий навчальний матеріал: харчова цінність страв і виробів з борошна, страви з борошна, товарознавча характеристика тіста. Крім цього, студентам повідомляється місце цього навчального матеріалу у структурі шкільного курсу технологій, що створює додаткову мотивацію щодо оволодіння темою.

У процесі самостійної роботи майбутні вчителі опрацьовують лекційний матеріал, інформацію з посібників і додаткових джерел та створюють опорний (семантичний) конспект навчального матеріалу «Страви і вироби з борошна». Такий конспект може бути представлений у вигляді таблиці, інтелектуальної карти або презентації. Проте, з метою перетворення знань в розумові дії, ми рекомендуємо студентам спочатку опрацювати і представити навчальний матеріал у вигляді тексту. Сутність семантичного конспекту полягає в наступному.

Студенти звикли до того, що знання представляються, в основному, у вигляді текстів, і краще джерело знань – це підручники та посібники. Одні і ті самі знання в підручниках викладаються різними авторами у їхньому власному розумінні та інтерпретації. Водночас зрозуміло, що в будь-якій предметній галузі є об'єктивні знання, які мають бути представлені не в тлумаченні автора (педагога, інженера-технолога), а однозначно (в «чистому» вигляді). Саме вони і концентруються у вигляді семантичного конспекту, а зміст підручників є лише інтерпретацією цих знань.

У текстах такі сконцентровані знання приховані, «закодовані», і це значно ускладнює процес їх засвоєння студентами за підручниками. Разом з цим, знання є засобом виконання діяльності, тому відсутність досвіду «витягування знань з текстів» часто стає причиною неналежної підготовки майбутніх учителів до здійснення цієї діяльності (виконання своїх професійних обов'язків). Відповідно, перед студентами, які опрацьовують підручники та посібники з фахових і профільних дисциплін, фактично ставиться завдання встановити ці «чисті» знання (в термінології інженерії знань – «витягнути знання»), іншими словами – скласти семантичний конспект. Таким чином реалізується один із основних принципів розвивального навчання і здійснюється реальна практична підготовка студентів до оволодіння педагогічною професією.

Детальний опис семантичного конспекту і методики його складання наведено у працях Г. Атанова [1; 2]. Однак, як і належить науковим монографіям, що містять значну кількість специфічних термінів і супроводжуються поясненнями автора категорій традиційної педагогіки, вони сприймаються важко, особливо без належного науково-педагогічного досвіду. Тому, для студентів ми розробили методичні рекомендації щодо оволодіння методикою складання семантичного конспекту, який активно використовується майбутніми вчителями на практичних заняттях, під час педагогічної практики, у процесі підготовки до семестрових іспитів і державних екзаменів. Отже, семантичний конспект складається за таким алгоритмом:

Етап 1.

- 1.1. Вибрати 2-3 сторінки тексту з підручника.
- 1.2. Прочитати перший абзац і визначити, заради якої предметної думки він написаний.
- 1.3. Сформулювати цю думку однією фразою, або висловлюванням.
- 1.4. Перевірити, чи немає інших предметних думок у виділеному абзаці. Якщо є, сформулювати її у вигляді одного висловлювання.
- 1.5. Аналогічно виконати ці дії для всього вибраного тексту.

На етапі I доцільно звертати увагу на такі особливості: предметом висловлювань можуть бути поняття, явища, процеси, причини, наслідки, висновки, властивості, ознаки, моделі тощо; висловлювання повинні містити мінімальну кількість слів і мати при цьому закінчену думку; усі поняття вперше вводяться через визначення; висловлювання не повинно містити більше одного нового поняття; висловлювання мають бути розташовані в порядку, що відповідає логіці навчального курсу; зміст висловлювань іноді суттєво залежить від порядку слів, тому іноді доцільно проекспериментувати, добиваючись мінімальної їх кількості.

Етап 2.

- 2.1. Розбити навчальний курс на тематичні рубрики і пронумерувати їх.
- 2.2. Виконати всі пункти етапу 1.
- 2.3. Звести в тексті всі висловлювання.

Етап 3.

- 3.1. Скоригувати кожне висловлювання відповідно наведеним у них думкам (при цьому потрібно користуватися рекомендаціями етапу 1).
- 3.2. Видалити висловлювання, які повторюються.
- 3.3. При виявленні суперечливих висловлювань видалити неправильні.
- 3.4. При порушенні логіки викладу поміняти висловлювання місцями.
- 3.5. Уточнити кількість виділених рубрик. Якщо рубрика має велике число висловлювань, її необхідно розбити на декілька.

Етап 4.

- 4.1. Пронумерувати кожне висловлювання у вигляді двох цифр, розділених крапкою; перша цифра має відповідати номеру рубрики, друга – номеру висловлювання всередині рубрики.
- 4.2. Встановити зв'язки між висловлюваннями, вказавши в дужках номери інших висловлювань, від яких вони залежать.

Може існувати і наступний етап (етап 5), який зводиться до перевірки виконаних етапів, виявлення недоліків і коригування тексту.

Практика переконує, що у процесі складання семантичного конспекту в студентів формується особистий досвід (з точки зору діяльнісного підходу, саме досвід, а не знання, є метою навчання). Семантичний конспект виявився корисним для студентів, особливо на практичних заняттях з курсу «Технологія приготування страв», які є одним з основних інформаційних компонентів навчального процесу для майбутніх учителів технологій. Чітко виражена професійно-педагогічна спрямованість навчального матеріалу практичних робіт, на нашу думку, сприяє трансформації теоретичних знань в уміння. Зокрема, на практичних заняттях студенти складають технологічні карти (табл. 1) і технологічні схеми (див. рис. 1), що свідчить про формування вмінь, визначених освітньо-кваліфікаційною характеристикою спеціальності.

Таблиця 1

Технологічна картка приготування кислого дріжджового тіста

Продукти	Кількість
Мука пшенична	1 кг
Молоко	2,5 склянки
Масло вершкове	2 ст. ложки
Яйця	2 шт.
Цукор	1 чайна ложка
Дріжджі	30 гр.
Сіль	1 чайна ложка

1. Просіяти борошно.
2. У каструлю вилити 2,5 склянки теплого молока та розвести дріжджі.
3. Ретельно перемішуючи, всипати половину муки.
4. Вимісити тісто та накрити серветкою посуд з опарою і залишити у теплому місці на 40-60 хвилин.
5. Після підйому опари додати яйця, цукор, сіль, розтоплене масло.
6. Ретельно вимішати, додати муку, що залишилася, і знову вимішати.
7. Обсипати борошном та дати ще раз піднятися.

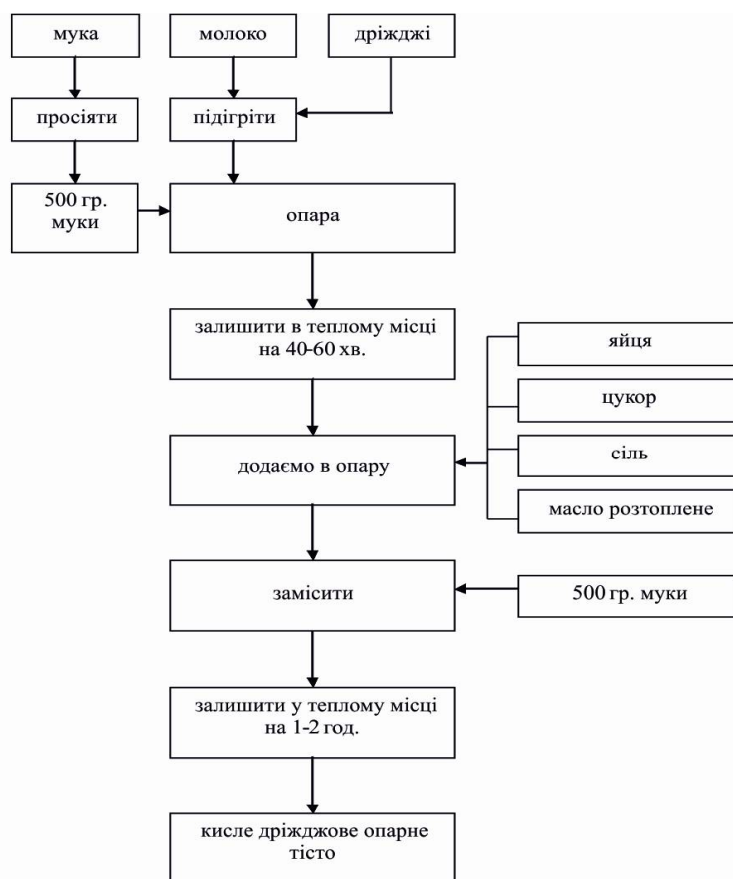

Рис. 1. Технологічна схема приготування кислого дріжджового тіста

Вимоги до якості

Тісто повинно бути ретельно вимішане, але не дуже круто. Смак і запах мають відповідати дріжджовому тісту.

На рис. 1 зображено технологічну схему приготування кислого дріжджового тіста, яку традиційно розробляють студенти на останньому етапі проектної діяльності.

Отже, вдосконалення проектної технології оволодіння студентами кулінарною обробкою продуктів харчування завдяки посиленню практичного (діяльнісного) компоненту у змісті навчання позитивно впливає на рівень їх навчальних досягнень. Подальші наукові пошуки доцільно спрямувати на вдосконалення змісту навчання студентів фахових дисциплінам.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Атанов Г.А. Возрождение дидактики – залог развития высшей школы / Г.А. Атанов. – Донецк: ДОУ, 2003. – 180 с.
2. Атанов Г.А. Обучение и искусственный интеллект, или основы современной дидактики высшей школы / Г.А. Атанов, И.Н. Пустынникова / [под ред. Г.А. Атанова]. – Донецк: Изд-во ДОУ, 2002. – 504 с.

3. Гальперин П.Я. Психология мышления и учение о поэтапном формировании умственных действий / П.Я. Гальперин // Исследование мышления в психологии: [сб. науч. трудов]. – М.: Наука, 1966. – С. 236-278.

4. Коберник О. Урок трудового навчання в умовах проектно-технологічної системи // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2006. – № 1. – С. 2-5.

5. Лист Міністерства № 1/9-426 від 1.06.2012 р. «Щодо інструктивно-методичних рекомендацій із базових дисциплін». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу.: <http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/general-secondary-education/metodichni-rekomendatsiji/>

6. Методика трудового навчання: проектно-технологічний підхід: [навч. посіб. / за ред. О.М. Коберника, В.К. Сидоренка]. – Умань: СПД Жовтий, 2008. – 216 с.

7. Царенко І.І. Проектна технологія у практичній підготовці майбутніх учителів до професійної діяльності / Ірина Царенко // Наукові записки. Сер. Пед. науки: [зб. наук. праць] / Кіровоградський держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 2012. – Вип. 108, ч. 2. – С. 142-146.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Царенко Ірина Леонтіївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії і методики технологічної підготовки, охорони праці та безпеки життєдіяльності КДПУ ім. В. Винниченка.

Коло наукових інтересів: професійна підготовка майбутніх учителів технологій.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ З ОСНОВ ДИЗАЙНУ

Людмила ЧИСТЯКОВА

У статті визначено роль дизайн-освіти у всебічному розвитку особистості, розглянуто питання підготовки висококваліфікованих учителів технологій з основ дизайну під час навчання у вищому навчальному закладі. Визначено компоненти процесу підготовки майбутніх вчителів технологій з основ дизайну та охарактеризовано наповнення кожного компоненту.

In the article certainly role of formation of design in comprehensive development of personality, the question of preparation of highly skilled teachers of technologies is considered from bases of design during studies in higher educational establishment. Certainly components of process of preparation of future teachers of technologies from bases of design and filling is described each to the component.

Стрімкі зміни, що відбуваються сьогодні у суспільстві, потребують підготовки творчої, всебічно розвиненої особистості, здатної до активної адаптації в суспільстві, самостійного прийняття рішень, вибору та продовження професійної освіти, самоосвіти і самовдосконалення. Чільне місце у вирішенні цього завдання посідає освітня галузь «Технології», метою якої є формування технічно й технологічно грамотної особистості, підготовка її до трудової діяльності та професійного самовизначення. Оновлення змістового забезпечення і підвищення ефективності системи технологічної освіти пов'язані з дизайном, дизайн-освітою, яка є наскрізною і передбачає реалізацію її завдань серед усіх складових системи освіти.

Сьогодні дизайн проник у всі сфери життєдіяльності людини. Дизайн став феноменом художньої культури ХХ століття. Зародившись на рубежі століть, він на хвилі промислової і науково-технічної революції, стрімко розвиваючись, перетворився на один з впливових видів проектно-художньої діяльності. Дизайн, як вид проектно-художньої діяльності, прагне до створення комфортного для людини середовища на основі спеціальних наукових досліджень, оптимальних умов життєдіяльності людини, її потреб, умов взаємодії з сучасною технікою [3, 5].

Для ефективної реалізації технологічної освіти, зокрема дизайн-освіти учнів, необхідний висококваліфікований фахівець – учитель технологій, що вільно володіє знаннями та має професійно значущі якості, творчі здібності, здатний до постійного професійного росту, соціальної та професійної мобільності. Підготовка майбутніх вчителів технологій має інтеграційну основу, що включає спеціальну і професійну підготовку. Звідси постає проблема подальшої розробки змістового забезпечення процесу підготовки майбутніх учителів технологій.

Метою статті є розкриття компонентів процесу підготовки майбутніх вчителів технологій з основ дизайну у вищому навчальному закладі.

Загальні проблеми дизайн-освіти є предметом різнобічного дослідження науковців. Зокрема, питання основ теорії, історії та методології дизайну досліджували Є. Антонович,